

Hogy a só ízét ne veszítse...

Az egyházi szolgálat kihívásairól és a lelki egészségről

Az írás az eszmény szemszögéből tekint rá az egyházi és papi szolgálat mai kihívásaira, valamint arra, hogy mi bontakoztatja, illetve mi veszélyezteti a lelki egészséget ebben a szolgálatban. Adatai főként két nagy méretű kutatásból származnak, amelyeket 2003–2004-ben és 2008–2009-ben végeztek az Egyesült Államokban katolikus, főleg egyházmegyés papok körében. Emellett egy kisebb volumenű ökumenikus hazai felmérésből merít, amely interjúk segítségével azt vizsgálta, hogy miként vannak jelen a makroszociális problémák a lelkészek, papok életében, valamint hogy milyen tényezők járulnak hozzá ezek kialakulásához, illetve megelőzéséhez és orvoslásához.

Kulcsszavak: eszmény, cölibátus, a személyiség integráltsága, szűrés, kísérés, szerzetes- és papképzés.

„Ti vagytok a föld sója. Ha a só ízét veszti, ugyan mivel sózzák meg? Nem való egyébre, mint hogy kidobják, s az emberek eltaposzák. Ti vagytok a világ világossága. A hegyen épült várost nem lehet elrejtteni. S ha világot gyűjtanának, nem rejtik a véka alá, hanem a tartóra teszik, hogy mindenkinek világítson a házban. Ugyanígy a ti világosságotok is világítson az embereknek...” (Mt 5, 13–16)

Végtelen egyszerűségükben különös erővel csengenek Jézusnak ezek a szavai a hegyi beszédből. Valamennyiünknek szólnak, akik követőinek valljuk magunkat, és kivétel nélkül mindnyájunkat szembesítenek a hiteles életvitel felelősségének súlyával. Mégis, akik bármilyen vezető szerepet töltenek be egyházainkban, illetve akik fogadalmak kötelékében egészen és kizárólagosan Istennek szentelték életüket, azokra hatványozottan vonatkozik ez a felelősség, hiszen a szó szoros értelmében „tartóra tétettek, hogy mindenkinek világítsanak a házban”. De mi történik, amikor elhalványul vagy kialszik a fény, amikor ízét veszti a só, amikor hiteltelenné válik az örök értékek hirdetője? A bizalom- és hitelességvesztés okozta károk felmérhetetlenek mind egy közösségen belül, mind annak kisugárzásában. Bármilyen szinten következik is ez be, negatív hatása nem marad el, viszont vezetői szinten a pusztító erő hatványozott mértékben jelentkezik.

Az utóbbi évtizedekben sok ilyen „földrengés” rázta meg egyházainkat, külföldön és hazai viszonylatban egyaránt, és a modern kor médiájának köszönhetően a problémák globális méretekben kerültek nagyon közel valamennyiünkhöz. Ennek van egy abszolút pozitív oldala: a nehézségek kinn vannak a nyílt színen, a mélyükre lehet és kell is nézni, s lehet orvoslást, illetve megelőzést keresni – semmi sem károsabb ugyanis, mint a problémák letagadása, illetve elkendőzése. Viszont van egy veszélye is ennek, mégpedig az, hogy túlzottan a problémákra, a negatívumokra kezdünk fókuszálni, és szem elől veszítjük a lényegét,

a kincset, pontosan azt, aminek tündökölnie kell, és ami számtalan hívó ember életében tündöklük is.

Visszatérve Jézus szavaihoz: nem arról beszél, hogy minek kellene lennie, hanem azt állítja, ami van: „só és világosság *vagytok*”. Mit jelent sónak lenni? Mi az a világosság, amely ott ragyog a hívó emberben? És hogyan lehet őrizni, illetve kibontakoztatni az ízt és a fényt az egyes emberekben? Nehézségek, illetve botrányos viselkedések mindig is voltak – elég figyelmesen végigolvasni Pál apostol leveleit, hogy lássuk, tulajdonképpen nincs új a nap alatt. Érdekes azonban megfigyelni Pál eljárás módját: ahol szükséges, nyíltan és köntörfalazás nélkül szembesíti az egyes embereket és a közösségeket a hibákkal és hiányosságokkal, viszont írásainak szinte teljes terjedelmében az ideál kibontására koncentrál. Valami hasonló egyensúlyt kellene napjainkban is megtalálni és megőrizni: őszintén szembenézni a nehézségekkel – különös tekintettel az intézményrendszerek által generált struktúrák olyan buktatóira, amelyek inkább politikai vagy egyházpolitikai érdekeket szolgálnak, mintsem az életet – miközben folyamatosan az ideál megélésére törekszünk a szív állandó megtérésének útján, és másokat is erre hívunk és inspirálunk.

A következőkben az eszmény szemszögéből tekintünk rá az egyházi és papi szolgálat mai kihívásaira, valamint arra, hogy mi bontakoztatja, illetve mi veszélyezteti a lelki egészséget ebben a szolgálatban. Az adatokat főként két nagy méretű kutatásból vesszük, amelyeket 2003–2004-ben és 2008–2009-ben végeztek az Egyesült Államokban katolikus, főleg egyházmegyes papok körében.¹ A kutatást a bántalmazási botrányok után kialakult helyzet indokolta, amely igencsak rányomta a bélyegét a közhangulatra mind az egyházon kívül, mind a hívek és a papság körében. A korábbi, többnyire pozitív, gyakran idillikus kép a papságról drasztikusan megváltozott, sztereotípiák, előítéletek alakultak ki, amelyek sok szinten éreztették hatásukat, és gyakran demoralizáló befolyásuk volt a lakosság körében. Szükségessé vált egy tudományosan megalapozott objektív kép felvázolása a valós helyzetről. A 2003–2004-es felmérésben 1242 pap és szerzetes vett részt tizenhat egyházmegyeiből, a 2008–2009-es felmérésben pedig 2482 pap és szerzetes huszonhárom egyházmegyeiből. A kutatás különlegessége, hogy standardizált pszichológiai tesztek alkalmazott a különböző mutatók mérésére, és az így nyert adatokat összevetette az általános populáció körében végzett hasonló kutatások adataival. Az összehasonlítás több érdekes meglepetéssel szolgált, ugyanis a mutatók több tekintetben is jobbák voltak az általános populáció körében végzett felmérések mutatóinál – innen a tanulmányokat összegző és bemutató kötet címe is: „Miért boldogok a papok?” A kutatás további érdeme, hogy különböző statisztikai módszereket alkalmazva az adatok feldolgozása során olyan statisztikailag releváns mutatókat azonosított be, amelyek alapján körül lehetett írni, hogy mi járul hozzá a papok boldogságérzetéhez, a papi hivatás elhagyásához, valamint melyek a lelki életnek azon fontos elemei, amelyek hatnak a pap lelki egészségére.

Bár a felmérés egészen más kulturális környezetben zajlott, a katolikus egyházi közegre jellemző szubkultúra eléggé egyetemes ahhoz, hogy az eredményeket a mi körünkben is relevánsnak tekinthessük; a hazai adatok nagyon sok tekintetben összecsengenek az amerikai

1 S. J. ROSSETTI: *Why Priests Are Happy. A Study of the Psychological and Spiritual Health of Priests*, Ave Maria Press, Notre Dame, Indiana, 2011.

kutatással. Magyarországon ilyen jellegű és ilyen kiterjedésű kutatást nem végeztek. Egy szakdolgozat keretében készült hasonló, de jóval kisebb volumenű felmérés ökümenikus jelleggel lelkészek és papok, szerzetes papok körében, amely makrotársadalmi mutatókból és folyamatelmzésekből kiindulva vizsgálta, hogy miként vannak jelen a makroszociális problémák a lelkészek, papok életében, valamint hogy milyen tényezők járulnak hozzá ezek kialakulásához, illetve megelőzéséhez és orvoslásához.²

Bár a tapasztalat és a szakirodalom azt mutatja, hogy a lelki egészség kérdésében sok tekintetben nagyon hasonló kihívásokkal találkozunk a különböző felekezetek lelkészei, illetve a papok és a szerzetesek, a továbbiakban a katolikus hagyományra szorítkozom. Ennek oka többek között az, hogy a katolikus hagyományban mind a papság, mind a szerzetesség a cölibátushoz kötődik, amelynek egészséges és integrált megélése szerves kapcsolatban áll a lelki egészséggel. Azért is fontos erre az összvetőre odafigyelni, mert a közelmúltban napvilágra került szexuális botrányok kapcsán gyakran megkérdőjeleződik a cölebsz életmód egészséges volta, és ezáltal gyökerében sérül az eszmény, amely a papi, szerzetesi életnek éltető forrása és egyben az egészséges kiteljesedés útja mindazok számára, akik meghívást kapnak rá.

Az eszmény az Istennek egészen átadott élet Isten országának szolgálatában. Ez sohasem saját kezdeményezésből fakad, hanem válaszként születik meg az egyénben egy elhívásra. A kereszténység kezdetétől jelen van az a fajta osztatlan szívű Krisztus-követés, amelynek során az Isten által megszólítottak Jézus életmintáját követve Isten embereként szolgálgják szűkebb és tágabb értelemben vett közösségeiket, megvalósítva ezzel Jézus szavait: „...végül van, aki a mennyek országáért önként mond le a házasságról” (Mt 19,12). Itt nincs arra mód, és nem is célja ennek az írásnak, hogy vázolja a konzekrált élet formáinak alakulását a történelem folyamán, de fontos feltüntetni azt az eszményt, amely a papi és szerzetesi életút lényegét képezi. Arra sem nyílik itt mód, hogy ennek teológiáját akár dióhéjban is érintsük, viszont fontos megemlíteni, hogy az ily módon Istennek szentelt élet mindig eszkatologikus jellegű, vagyis a transzcendensre, a rajtunk túlira, az eljövendő életre irányul. Ebben az életformában a cölibátusra tett ígéret, a szüzességi fogadalom által válik az egyén eszkatologikus jellé, amely *a végső világ elővételezését* példázza. E végső világ már most jelen van, és a maga teljességében átformálja az embert; a természet szintjén való beteljesületlenség nyit teret az egyénben annak az aktív, Isten országának jövetelére való várakozásnak, amelyben minden felszabadult energiájával annak megvalósulását szolgálja az emberi társadalomban. Így a végső időkre irányultság küldetésé válik a jelenben.³ Tény, hogy a történelem folyamán gyakran túlidealizálták ezt az életeszményt, de ez nem változtat a tényen, hogy valóságos és megvalósítható életútról van szó, mely attól, hogy a természetfelettire irányul, még nem természetellenes. Szükséges azonban az emberi fejlődés szemszögéből is megvizsgálni ezt az életformát, hogy az eszmény valóban, a maga teljességében kibontakozhasson az egyének életében, és azért is, hogy az elakadásokból ne olyan következtetésekre jussunk, amelyek magát az eszményt kérdőjelezik meg.

2 JOHANN GY.: *Az egyház helyzete és mentálhigiénés lehetőségei a lelkészek közötti mentális zavarok szintjén*, Szeemmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, Budapest, 2008. ■ 3 II. JÁNOS PÁL PÁPA *Vita consecrata* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása az Istennek szentelt életről és annak küldetéséről az egyházban és a világban, Vatikán, 1996.

Ha emberi oldalról közelítünk, elsősorban azt kell figyelembe vennünk, hogy a cölibátus több mint absztinencia, a szexuális élettől való tartózkodás. Komplex fejlődési folyamatot feltételez, amely az egész személyt magába öleli, mert identitásának lényegi elemeit érinti. A cölibátus lényege a szexuális energia szublimálása, vagyis átcsatornázása a természetes felszabadulási, megnyilvánulási módokból késleltetett és közvetett – úgy is fogalmazhatnánk, hogy természetfeletti – megnyilvánulási módokba, s ez nem oldható meg pusztán akarati szinten, hanem folyamatos fejlődés eredménye, amely egymáshoz szervesen kapcsolódó és átfedésekkel teli fejlődési szakaszokon és feladatokon keresztül valósul meg.⁴ Ez azt is jelenti, hogy a cölibátus nem tekinthető a szentelés vagy a fogadalomtétel folyamán egyszer és mindenkorra megoldott kérdésnek, hanem a papi és fogadalmias élet folyamán kimunkálendő és beteljesítésre váró állandó feladatot jelent.

Richard Sipe amerikai pszichoterapeuta több száz pappal és szerzetessel folytatott interjúk elemzése alapján fogalmazta meg azt a háromszakaszos modellt, amelyen keresztül megragadható és leírható a cölibátus kimunkálásának belső folyamata. Ez magában foglalja (1) a korai fejlődésből hozott kapcsolati mintákat, amelyek már jelen vannak a cölebsz életre való elhívás előtt is, de amelyek később kihatnak a cölebsz élet mintáira; (2) a cölebsz életeszemély bensővé tételének folyamatát a szándéktól a megvalósításig; (3) valamint egymást követő időszakokat, amelyek során finomodnak a bennünk működő erők, a tudatosodáson át az integrálódás felé.⁵

A korai kapcsolati minták, főleg az anyával való kapcsolat hatása a személyiségfejlődésre, az énkép és az istenkép alakulására immár köztudott; hasonlóképpen ezek a minták hatnak a cölibátus megélésének minőségére is. Előfordulhat, hogy a korai kapcsolati sérülések eredményeként választja valaki a cölebsz életet; vagy úgy, hogy az egyházi közegben keresi az otthont és az elfogadást, mert gyermekkorában e téren hiányt szenvedett, vagy úgy, hogy a cölebsz életformába menekül a kapcsolatok elől. Önmagában egyik sem elegendő motiváció a cölebsz élethez. Viszont az is tény, hogy a cölebsz életforma lehet a gyógyulás útja is, amennyiben jelen van az erre való elhívás, valamint a megfelelő kísérés.

A felnövekedés későbbi szakaszaiban megélt kapcsolatok (a családdal, a barátokkal, az iskolai közegben, majd a szolgálati közegben kialakult kapcsolatok) is komoly hatást gyakorolnak az egyén motivációira, választásaira. Éppen ezért komoly feladat hárul a papnevelés és a szerzetesképzés felelőseire: felismerni a fiatalokban azokat a mintákat és elakadásokat, amelyek megnehezítik vagy eleve megakasztják a cölebsz életmód kimunkálásának folyamatát. Nem véletlenül kapott akkora hangsúlyt a tavalyi római hivatáspasztorációs kongresszuson a szerzetesképzőkhöz intézett felszólítás, hogy addig lehetőleg senkit ne engedjenek örökfogadalomra, amíg meg nem békélt magával és a múltjával.

Mert a cölibátus lényege nem a kapcsolatok hiánya, épp ellenkezőleg: egy központi, mindent megalapozó kapcsolat kialakításának a képessége. Az tudja megvalósítani ezt az életeszemélyt, aki képes valóságos és tartós kapcsolatot kialakítani a transzcendenssel, élő eleven, személyes kapcsolatot az Istennel; ez fogja megadni élete alapját és értelmét. Az Istennek szentelt személy elköteleződése nem egy ideának, valamilyen magasztos ügynek vagy eszmének szól, hanem egy valóságos személynek, Istennek. Átadottsága pedig teljes,

4 A. W. R. SIPE: *Celibacy in Crisis. A Secret World Revisited*, Brunner–Routledge, New York–Hove, 2003.

■ 5 Uo. 265.

egész lényét, emberségének minden dimenzióját átfogja, beleértve szexualitását is. Egy ilyen megalapozottság nyit teret emberi potenciáljainak kibontakozása számára, és így módon erősíti meg identitásában, hogy az el tudja hordozni az önmegtartóztató élet okozta hiányt.⁶ *Ronald Rolheiser* szerzetes pap és lelkiségi író ezt így fogalmazza meg: a házasságban a házastársak egy személyen, a házastársukon keresztül ölelnek magukhoz sokakat (vagyis a házastársi szeretetkapcsolat erejéből hordoznak sokakat), a cölibátusban élő személy viszont sokakban öleli át ugyanazt az egy személyt, Istent.⁷

Mivel az ilyen átadottság az egész személyt érinti, annak teljes belső átalakulását célozza meg és feltételezi, a cölebsz életeszemény bensővé tétele és kimunkálása hosszú és folyamatos munkát igényel. Ennek első lépése, amikor valaki tudatára ébred hivatásának, majd ezt követően megszületik benne a szándék a hívás követésére – gyakran a közvetlen vagy a tágabbb környezet értetlensége vagy akár elmarasztaló, sőt ellenséges viszonyulása ellenére is. Elengedhetetlenül szükséges ehhez a folyamathoz a helyes önismeret, a cölebsz életre való képesség reális felmérése és egy belső megtérési, átalakulási folyamat, amely lehetővé teszi az eszmény gyakorlati megvalósítását. A gyakorlatba ültetés sohasem lesz küzdelemmentes, és gyakorlati eligazításra, illetve külső támogatásra van szükség, hogy az életeszemény kibontakozása életadóvá váljon az egyénben. E tekintetben különösen is nagy felelősség hárul a papi és szerzetesi képzést vezetőkre. Sipe interjúalanyai szemináriumi képzésük tapasztalatai alapján három olyan viszonyulási módot neveztek meg, amely egyáltalán nem segítette a cölebsz életeszemény kimunkálását magukban: volt, ahol a szemináriumban teljességgel kerülték a szexualitással kapcsolatos témák nyílt megbeszélését, megvitatását; máshol egyfajta titokzatosság övezte a szexualitással, illetve a cölibátussal kapcsolatos egyéni tapasztalatokat és küzdelmeket; gyakran a képzők csak elvont feltételezések formájában kezelték a témát, de sohasem került sor személyes tanúságtételre.⁸

A cölebsz életeszemény bensővé válása a személyiség integráltságában nyilvánul meg. Aki bensővé tette magában a cölebsz életeszeményt, az ismeri önmagát, és szembe tud nézni az élet valóságaival. Mély istenkapcsolat jellemzi, önmagában és másokban is képes találkozni Istennel. Élete áttetsző, életenergiái szabadon folynak az élet és mások szolgálatában. Tud egyedül lenni önmagával anélkül, hogy magányos lenne, mert életét betölti Isten. Ugyanakkor tud kapcsolatban is lenni másokkal, közösséget teremteni és másokat hordozni.

De milyen eszközök segítenek kimunkálni és megőrizni ezt az életformát? Újra Sipe munkájához fordulunk, amelyben a cölibátus kérdését vizsgálja.⁹ Ő is azt kereste, hogy mely eszközök teszik lehetővé és tartják fenn a cölebsz életet. Áttanulmányozva a keresztény hagyományt és a különféle szerzetesrendek szabályzatait arra a következtetésre jutott, hogy az a fajta elrendezettség, amelyet ezek a rendi szabályzatok létrehoznak, valójában egy olyan keretet teremt, amely lehetővé teszi követőik számára, hogy szexuális energiáikat szublimálják, azaz életenergiáiknak olyan medret találjanak, amely az emberi potenciál teljes kibontakozását és a vallásos eszmény megvalósítását egyaránt biztosítja. Tíz olyan elemet határozott meg, amely kulcsfontosságú szerepet játszik a cölibátus megvalósításában. Ezek a következők: az ima, a munka, a közösség, mindezek egyensúlya, mások szolgálata, a biztonság (vagyis egyfajta stabilitás, amely meggyökerezettséget biztosít

6 Uo. ■ 7 R. ROLHEISER: *Holy Longing*, Crown Publishing Group, New York, 2014. ■ 8 A. W. R. SIPE: *Celibacy in Crisis*, i. m. 278. ■ 9 Uo. 299–309.

a kapcsolatokban, az időbeosztásban, a dolgok gyakorlati elrendezésében stb.), a rend (valamilyen rendezői elv jelenléte, még akkor is, ha ez személyiségtől függően nagyon különféle módokon jelenik is meg), az odafigyelés a fizikai szükségletekre, a tanulás (nyitottság a világra, nyitottság az újra) és a szép szeretete (ami megjelenhet a liturgiában vagy a környezet elrendezésében vagy valamilyen kreatív tevékenységben).

Nem meglepő, hogy a korábban említett, papok, szerzetes papok körében végzett két felmérés¹⁰ nagyon hasonló mutatókat nevez meg a papok lelki egészségének, pszichés jólétének faktoraiként. A két felmérés lehetővé tette, hogy statisztikai mérésekkel beazonosítsák azokat a tényezőket, amelyek meghatározók a boldogság és a megelégedettség kialakulásában. Ezek között az első helyen állt a belső béke, vagyis annak tudata, hogy az egyén a helyén van az életben, úgy is fogalmazhatnánk, hogy biztos hivatástudata van. A másik legfontosabb mutató a lelki élet összetevőiben jelentkezett, amelyek közül a legfontosabb és legmeghatározóbb az élő istenkapcsolat volt, valamint az ehhez kapcsolódó vallásgyakorlatok (ima, lelki olvasmányok, szentségek). Az egyéni, személyes ima fontossága külön kiemelendő; a felmérés világosan kimutatta a spirituális és pszichés egészség közötti szerves kapcsolatot. Azoknál, akiknek az imaéletük rendezett volt, kimutathatóan kisebb volt a kiégés aránya, és pszichés állapotuk is jobb volt; a napi személyes ima időtartama statisztikailag is jól kimutatható hatással volt a kimerültség csökkenésére, a jobb kedélyállapotra, a fizikai jóllétre, a stressztűrőképessegre. Ezzel együtt a felmérésből arra a sajnálatos tényre is fény derült, hogy a papok elég nagy százaléka nem veszi komolyan a lelki életet. A boldogságot és megelégedettséget befolyásoló tényezők között szerepelt továbbá a jól működő, megtartó kapcsolati rendszer (a paptársakkal való jó kapcsolat, a megtartó közösség jelenléte, a püspökkel való jó kapcsolat).

Összességében a papok lelki, pszichés egészségi állapota valamivel jobb értékeket mutatott a felmérésben, mint az általános populáció körében mért értékek, viszont a pszichés tüneteket hordozók kisebb százaléka sokkal nagyobb veszélyt jelent, mint egy hasonló érték az általános populációban – különleges vezetői szerep miatt, amelyet a papok betöltenek. Különös kihívást jelent az a tény, hogy a pszichés nehézségek aránya sokkal nagyobb a fiatal generáció körében. A fiatalabb papok között sokkal nagyobb százalékban voltak azok, akik megtört családi háttérből és/vagy gyermekkorban elszenvedett traumák terhével érkeztek. A hazai felmérés hasonló jelenségről számol be: a hátrányos szociális háttérből, sérült családból érkezők aránya egyre magasabb a teológiákra jelentkezők között,¹¹ és a szerzetesi előjáróknak és képzőknek is hasonló tapasztalataik vannak. Ennek megfelelően a depressziós és szorongásos megbetegedések aránya is sokkal magasabb a fiatalabb generáció körében.¹² Mindebből az következik, hogy egyre komolyabb figyelmet kell szentelni a szemináriumba és szerzetesrendekbe jelentkezők szűrésére és a fiatal generáció személyre szabott kísérésére. A felvételi folyamatokban jelentkező kihívást a hivatások számának csökkenése is növeli, mert a kis létszám miatt megnő annak kísérése, hogy alkalmatlan egyének is zöld utat kapjanak. Nagyon finom megkülönböztetést és alkalmanként szakmai segítséget is igényel annak meghatározása, hogy hol kell meghúzni a határvonalat. Mert ha komolyan odafigyelünk a jelenségre, hogy a beérkező fiatal

10 S. J. ROSSETTI: *Why Priests Are Happy*, i. m. ■ 11 JOHANN GY.: *Az egyház helyzete és mentálhigiéniés lehetőségei a lelkészek közötti mentális zavarok szintjén*, i. m. ■ 12 S. J. ROSSETTI: *Why Priests Are Happy*, i. m.

nemzedék magán hordozza a makrotársadalmi jelenségek okozta betegségeket, akkor nem lehet automatikusan megszabni egy bizonyos szintű lelki/pszichés jóllétet felvételi kritériumként, viszont világosan kell látni az egyes jelentkezők konkrét problémáinak prognózisát, vagyis azt, hogy megfelelő segítség igénybevétele mellett orvosolható-e a probléma, vagy pedig olyan jellegű, amely hosszú távon és tartósan akadály lesz a cölebsz élet bensővé tételében. A másik alapvető mutató, amelynek egy komoly kezdeti és a képzés alatt is folyamatosan alkalmazott szűrés kritériumának kell lennie, a *docibilitas*, azaz a változásra, növekedésre való *készség* az erre való képesség mellett.¹³ A szűrésen túl a képzés hogyanjának átgondolására is szükség van. A képzés egyre kevésbé szorítkozhat csupán az elméleti oktatásra. A formáció, az oktatás mellett egyre nagyobb hangsúlyt kell kapnia az egyéni kísérésnek.

Már a múlt század végén felismerte az egyház, hogy rohamosan változó világunk aggasztó jelenségei, így a család felbomlása, az emberi nemiség igazi értelmének eltorzulása, a fogyasztói társadalom illuzórikus varázsa, a hit szubjektívvé válása, a szabadság eltorzított tapasztalata, a relativizmus stb. milyen hatással vannak a felnövekvő nemzedék szemléletmódjára, életvitelére, következésképpen pszichés egészségére, és hogy ez milyen kihívások elé állítja a pap- és szerzetesképzést.¹⁴ A korunk körülményei között végzett papképzésről szóló apostoli buzdítás, a *Pastores dabo vobis* igen fontos szempontokat sorol fel, amelyek konkrét megvalósításának folyamatos adaptációja szükséges az újabb és újabb társadalmi jelenségek tükrében. Ez elengedhetetlen és halaszthatatlan feladatot jelent mind a pap-, mind a szerzetesképzésben. Azonban az aggasztó jelenségek ellenére is reményünk abból a jó hírből táplálkozik, hogy bár minden kor gyermekei magukon viselik az adott körülmények sajátos vonásait és sebeit, Isten mindig az adott emberi és egyházi környezet összefüggéseiből hívja meg szolgálóit, és oda is küldi őket vissza az evangélium hirdetésére.¹⁵

A felmérések eredményeinek figyelmes vizsgálata azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a személyes odafigyelés, kísérés nem érhet véget a kimondott képzési idő befejeztével. A kiegészítés és az egyéb pszichés problémák nagyobb százalékban való megjelenését a fiatalabb papi nemzedékekben az is okozza, hogy a növekvő paphiány miatt egyre korábban kerülnek egyre több munkával és nagyobb felelősségekkel járó pozíciókba, még mielőtt konszolidálódhatott volna bennük a papi identitás és a cölebsz élet bensővé tétele. Az amerikai felmérések egyik igen érdekes és figyelemre méltó eredménye, hogy a kiegészítés aránya összességét tekintve jóval kisebb volt a papság körében, mint az általános populációban végzett felmérésekben – a szerzők ennek okát pontosan a lelki életnek a pszichés egészségre gyakorolt pozitív hatásában látják. Viszont abban a rétegben, ahol a kiegészítés kimutatható volt a papság körében, a kiegészítés mutatói (érzelmi kimerültség, deperszonalizáció és teljesítő-képesség-csökkenés) sokkal nagyobb értékeket mutattak, mint az általános populáció körében mért kiegészítési értékek, és ez főleg a fiatal papi nemzedék körében jelentkezett. Ugyanezek a tényezők (túlterheltség, kiegészítés, pszichés problémák, feldolgozatlan háttér, a lelki élet elhanyagolása) voltak az indikátorai a papi pályát elhagyóknak, és ez is a generációs skála

13 A. CENCINI: *A Fiú lelkülete. A szerzetesképzés menete*, L'Harmattan – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest, 2010. ■ 14 II. JÁNOS PÁL PÁPA *Pastores dabo vobis* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a papképzésről korunk körülményei között, Vatikán, 1992. ■ 15 Uo.

fiatalabb ágára koncentrálódott, vagyis a szenteléstől számított húsz éven belüli időintervallumra.¹⁶

A hazai felmérések hasonló jelenségekről számolnak be. Az interjúalanyok elbeszéléseiből az derül ki, hogy az egyházi hivatást vállalók éretlenül kerülnek a szerzetesi, lelkési, tanári hivatásba, és arra sincs lehetőség, hogy a gondokkal szembesüljenek, és olyan struktúra vagy szervezet sincs, amely kísérné őket abban, hogy egyre érettebbé váljanak. A pap-hiányból adódó túlterheltség pedig abban is megnyilvánul, hogy egyre kevesebben próbálnak figyelni a másokra, és nem alakult ki a problémák feldolgozásának hivatalos struktúrája. Míg a szemináriumi képzés alatt hangsúlyos volt az Istennel töltött napi két óra megléte, addig a túlterheltség miatt a pap ezt egyszerűen nem tudja kiszorítani az idejéből, vagy nem is tartja már olyan fontosnak a feladatok között, és így leszűkül ez az erőforrás.¹⁷

Arról az állandó pszichés leterhelésről sem szabad megfeledkezni, amely természetesen adódik a papi szolgálat leglényegesebb feladatából, az emberek mellé állásból, a hívek lelki kíséréséből. A sok minden egyéb (menedzseri, adminisztrációs stb.) feladat mellett, amely már önmagában is sok stresszhelyzetet generál, a pap legfőbb feladata mégiscsak az, hogy pásztor legyen a nyájnak: hogy ott álljon az emberek mellett a legkülönbözőbb élethelyzetekben, hogy együtt örüljön az örvendezőkkel (a házasságkötések, születések, keresztelek ünnepi eseményeiben), és együtt sírjon a sírókkal (betegségben, a haldoklók mellett, a búcsúzások és veszteségek pillanataiban); hogy segítsége legyen a rászorulóknak, hogy meghallgatója legyen a keresőnek stb. E találkozások többsége olyan segítői kapcsolatokat jelent, amelyekben folyamatosan termelődik a másodlagos stressz, ami annyit jelent, hogy amikor embereket hordozunk, akkor terheik óhatatlanul minket is terhelnek. Igen, ennek mély spirituális dimenziója is van, hiszen ez az elhívás, a szolgálat lényege, ugyanakkor emberségünk, teremtettségünk korlátait hosszú távon nem lehet negatív következmények nélkül figyelmen kívül hagyni. A másodlagos stressz negatív hatásainak kivédése, életerőnk, odaadó szolgálatunk éltető minőségének megőrzése komoly figyelmet és fegyelmet igényel. Ehhez térre és időre van szükség az életünkben, a mindent megalapozó személyes imaidőn túl rendszeres önreflexióra, mentori vagy szupervizori kapcsolatokra, a különféle szükségleteinkre (egészség, mozgás, szabadidő, pihenés) való odafigyelésre, megtartó baráti kapcsolatokra.¹⁸

Ezzel ellentétben fontos hiányterületekről árulkodnak a hazai felmérésben szereplő beszámolók: „...többen a legégetőbbnek a lelkészek kapcsolatainak a hiányát érzik, azoknak a privát kapcsolatoknak a hiányát, ahol egyenrangúan, nem fölerendelt viszonyban lehetnek. Így nincs meg annak a lehetősége, hogy a saját életüket »megélhessék«, a gyengeségeiket, az örömeiket, bánataikat megoszthassák...”; „nincs meg sem a hely, sem az idő arra, hogy szeretetteljes, elmélyült kapcsolatok kialakulhassanak, és feltöltődjenek, regenerálódjanak; telnek az évek, és egyre jobban elfáradnak, és egyre több feldolgozatlan élmény van mögöttük, amivel egyedül vannak”.¹⁹ Szerzetesek azt fogalmazták meg, hogy

16 S. J. ROSSETTI: *Why Priests Are Happy*, i. m. ■ 17 JOHANN GY.: *Az egyház helyzete és mentálhigiénés lehetőségei a lelkészek közötti mentális zavarok szintjén*, i. m. ■ 18 R. J. WICKS: *Bounce. Living the Resilient Life*, Oxford University Press, Oxford–New York, 2010. ■ 19 JOHANN GY.: *Az egyház helyzete és mentálhigiénés lehetőségei a lelkészek közötti mentális zavarok szintjén*, i. m.

a renden belüli megosztások milyen jó érzelmi háttérként működnek, és milyen sok pozitív következményük van a közösség életében. Papok arról beszéltek, hogy mennyire „vágynak olyan papi körre, papokból álló baráti társaságra, amelyben testvéri kapcsolatokat élhetnének meg, és ennek lenne egyfajta rekreációs hatása is”.²⁰

Sok esetben a családi kapcsolatok is elhalványulnak, már nem támogató háttér a család, főleg azon fiatalok esetében, akiknek a szülei elleneztek a papi életutat. Sokan számolnak be továbbá rendszerbeli nehézségekről, amelyekhez hozzáadódnak a téves lelkészsképen alapuló elvárások: „kimondott-kimondatlan elvárás, hogy a [papoknak] ezt a terhet ki kell bírniuk, ha pedig bajuk van, akkor nem jó az istenkapcsolatuk, imádkozzanak többet...”; „...azt gondoljuk, hogy a [pap] mentes mindenfajta lehetséges mentális problémától [...] a problémákról nem beszélünk eleget...”; „...nem lehet gyengének lenni, teljesíteni kell az előírásokat, és ha ez megvan, akkor támadhatatlan az ember”.²¹ Szerzetes papok gyakran említik a rájuk nehezedő kettős terhet: „mind a rendben, mind a [rend által működtetett intézményben] teljes értékű munkával kellene jelen lenni”.²²

Nem vitás, hogy szükség van az egyházi intézményekre, és ezek fenntartása, működtetése komoly feladatokat és kihívásokat jelent. De a felmérések eredményeit komolyan véve fel kell tenni a kérdést, hogy hol van a helye és milyen a minősége e rendszerben az azt működtető és fenntartó egyének, konkrétan az egyházi személyek életminőségére való odafigyelésnek. És ha közel engedjük magunkhoz ezt a kérdést, akkor előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül szemben találjuk majd magunkat olyan döntéshelyzetekkel, amelyekben a fő dilemma abban ölt testet, hogy adott helyzetekben mi a fontosabb, az intézmény vagy az ember. Ezek nehéz döntések, amelyekről általánosságban nem lehet bármit is mondani, de megkülönböztetési alapként azt a kérdést mindig fel kell tenni magunkban, hogy ragaszkodni akarunk-e a struktúrák, eljárásmodok „régitömlőhöz”, vagy engedjük, hogy a Lélek végtelen kreativitással folyamatosan felrázza, átalakítsa, megújítsa struktúráinkat, hogy a só ízét ne veszítse.

A szerző szociális testvér, lelkigondozó.

Magdolna Kővári SSS: So the Salt Would Not Lose Its Saltiness... About the Challenges of Church Ministry and Mental Health. *The article explores the present day challenges of ecclesiastical and clerical ministry as well as the factors that promote or endanger mental health during this ministry. Its data originate in mainly two large researches conducted between 2003–2004 as well as 2008–2009 in the United States, among Catholic, especially diocesan, priests. It also draws upon a smaller Hungarian poll that explored, with the help of interviews, the macrosocial problems present in the lives of pastors and priests, as well as the factors that contribute to the emergence of these problems or to their prevention and solution.*

Keywords: *ideal, celibacy, the integration of the personality, screening, accompaniment, monastic and clerical training.*